

سیر و سفری در گلستان ادب پارسی

از رودکی تا فروغ

گردآوری و نگارش: مهندس پرویز نظامی

بایزید بسطامی

توجه دیگر این جنبش معنوی ایرانیان تلطیف- تقویت و بازسازی اندیشه های عرفان اسلامی و اعاده حیثیت آنها بود که همانگونه که متذکر شدم در نتیجه فساد و بیدادگری حکام اموی و عباسی دیانت و عرفان اسلامی اهمیت- رونق- احترام و جذابیت خود را به میزان قابل ملاحظه ای در میان توده های مردم مسلمان از دست داده بود. در زمان حاضر نیز در جهان اسلام ما شاهد تکرار این واقعه تاریخی هستیم.

تنی چند از پایه گذاران و مشایخ تصوف و عرفان ایرانی که از سال ۱۰۰ هجری قمری در صحنه عرفان ایرانی ظاهر شدند به ترتیب قدمت تاریخی عبارتند از حبیب عجمی- ابواسحاق منصور بلخی- عیاض خراسانی مروزی- فیروزان ایرانی معروف به کرخی- بایزید بسطامی- نوری خراسانی و معاذ بلخی که بین سال های ۱۰۰ تا ۳۰۰ هجری قمری زندگی می کردند. این عارفان که عقاب و پدرانشان زرتشتی یا مهری و یا بودائی بوده اند همگی از خراسان بزرگ در مشرق ایران برخاسته اند و بنیان گذاران نهضت تصوف و اندیشه های عرفان ایرانی بودند که زمینه مناسبی را به وجود آوردند برای ظهور و پیدایش عارفان بزرگ دیگر در قرون سوم و چهارم و پنجم و بعد از آن، چون شیخ ابوالحسن خرقانی- شیخ یحیی سهروردی- ابوسعید ابوالخیر- منصور حلاج شیرازی- عطار نیشابوری- خواجه عبدالله انصاری و بسیاری دیگر که اینها همه بیرون مشهور عارف بزرگ بایزید بسطامی بودند. این صوفیان در کار تطور و تکامل تصوف ایران اثری عمیق گذاشتند و تصوف را در مسیری سوق دادند که پیش از آنکه زهد و عبادت جسمانی باشد، فکر و تأمل و ریاضیات نفسانی شود و هدف های مهم آن توجه به خدا و فنا شدن در ذات احدیت، محو وجود مجازی در وجود مطلق حقیقی و تأکید بر اندیشه وحدت وجود بود. این اندیشه های عرفانی تشابه بسیار عمیقی با تصوف ایران باستان دارد که خود طریقت بوده است نه شریعت. یک مشرب و مسلک فلسفی و یک حکمت عالی و بلند پایه بوده است به منظور طی کردن مراحل سلوک و درجات عرفانی بر مبنای برتری اخلاقی- فضیلت معنوی- انسان سالاری- ریاضت و مجاهدت با هدف غائی آن که فناء و پیوند یافتن با حق و ذات هستی است.

این اندیشه والای فلسفی ایرانیان باستان یعنی حکمت اشراق در قرن های اخیر توجه محققان جهان را به خود معطوف داشته است و در اثر این ابراز علاقمندی کتاب های زیادی پیرامون حکمت شرق (فلسفه ایران باستان) و تطور و تحول آن، به زبان های مختلف جهان تألیف و چاپ شده است. در بین محققان اروپائی هانری کوربن فرانسوی و نیکلسون انگلیسی از پیشروان معرفی و اشاعه حکمت اشراق که به طوری که متذکر شدم از پایه های اساسی عرفان ایرانی است در اروپا بوده اند.

بایزید بسطامی ملقب به سلطان العارفین ظاهراً در نیمه اول قرن دوم هجری یعنی در سال های آخر دوره حکومت نکبت بار امویان حدوداً بین سال های ۱۱۶ تا ۱۲۶ هجری در شهر

عرفان ایرانی نقش بسیار مهم و بنیادی در توسعه و تبلور فرهنگ ایران پس از اسلام داشته است و افکار و اندیشه های صوفیانه و عرفانی منبع و سرچشمه الهام تقریباً تمام بزرگان فرهنگ ایران به ویژه سنائی- نظامی گنجوی- عطار نیشابوری- عراقی- مولوی- سعدی- حافظ و بسیاری دیگر بوده است.

برای بیشتر روشن شدن این مطلب اگر فرهنگ ایرانی را درخت پربار و کهنسالی تجسم کنیم که شاخه های آن بزرگان فرهنگ ایران باشند و میوه های این درخت آثار جاویدان این بزرگ مردان، ریشه های این درخت گهربار افکار و اندیشه های عرفانی بوده که با ذوق و نبوغ جاودانه ایرانی از چشمه های جوشان آئین ها و مکتب های معنوی و فکری باستانی چون آئین مهر- دیانت زرتشتی- تعالیم مانی- مذاهب هندی- فلسفه های جدید افلاطونی و بالاخره مبنای توحید و عرفان اسلامی آبیاری شده است. با در نظر گرفتن چنین الگویی شاید بتوان تا حدودی به نقش مهمی که اندیشه های عرفانی و صوفیانه ایرانی در امر تکوین و توسعه و تکامل فرهنگ پر عظمت ایران ایفا کرده است و قوف بیشتری پیدا کرد. به عنوان مثال می توان به شاهکارهای ادبی و عرفانی مولوی یعنی دیوان شمس تبریزی و دیوان مثنوی معنوی و نیز دیوان غزلیات حافظ اشاره کرد که زیربنای فکری آنها الهامات و اندیشه های صوفیانه و عارفانه بوده است. حال اجازه فرمائید برای روشن شدن باز هم هرچه بیشتر این مطلب نگاهی کنیم به اوضاع سیاسی و اجتماعی در دورانی که این تکوین و تکامل تاریخی شکل گرفت.

در دوره استیلای امویان و کارگزارانشان بر ایران، مردم ایران که از بیدادگری و غارتگری های ایشان به ستوه آمده بودند برای رهائی از این دشواری ها به هر وسیله ای دست می زدند تا بلکه دوباره آئین های مذهبی- سیاسی و اجتماعی پیش از اسلام را در ایران رواج دهند. عالمان و روشنفکران ایرانی که پیش از سایر طبقات از این بیدادگری ها و اختناق و ارتجاع حاصله از آن در زحمت و ناراحتی بودند برای رهائی از بیداد خداوندگان زر و زور قدم در راه احیاء و بازسازی میراث ها و ارزش های فرهنگی ایران باستان نهادند. این بزرگ مردان در مقابل عرفان اسلامی که منحصراً بر مبنای اندیشه های توحیدی سامی بنا شده بود و متأسفانه با مستغرق شدن در منجلاب فساد و تباهی حکومت امویان جذابیت و اهمیت خود را تا حدود زیادی از دست داده بود، عرفان و تصوف ایرانی را پایه گذاری کردند. ژرفاندگری، نبوغ ذاتی، ذوق سرشار و بیکار و جانبازی عرفای بزرگ ایرانی که مبنای مهم فکری ایشان انسان سالاری- آزاد اندیشی و آزاد منشی بود، از قرن دوم هجری به بعد مقدمات فرو ریختن و انحلال حکومت فاسد و منحط امویان را فراهم آورد و بالاخره در قرون سوم و چهارم و پنجم هجری قمری تبدیل به یک نیروی معنوی بزرگی گشت که با آغاز جنبش شعوبیان و حکومت دودمان های مستقل ایرانی چون طاهریان- صفاریان و سامانیان به تدریج پایه های خلافت و استیلای عباسیان را نیز در هم ریخت و به تجدید حیات فرهنگی- اجتماعی- سیاسی و مالا استقلال و رهائی ایران از چنگال تازیان منجر شد. ثمره قابل

است که در آزاداندیشی جهانی و وسعت نظر انسانی و تفکر والای عرفانی ممتاز بوده و کمتر ماندنی برای وی در بین افراد بشر به ویژه در بین ایرانیان بعد از اسلام می توان یافت. ناصر خسرو قبادیانی شاعر بزرگ قرن پنجم هجری افکار و اندیشه های این مرد بزرگ ایرانی را چنین توصیف می کند: به چشم نهان بین، نهان جهان را

که چشم عیان بین، نبیند نهان را
نهان در جهان چیست؟ آزاده مردم

نبینی نهان را، به بینی عیان را
سنائی غزنوی شاعر متصوف قرن پنجم و ششم هجری درباره شخصیت نادر این عارف بزرگوار ایرانی چه زیبا سروده است، توجه فرمائید:

روزها باید که تا گردون گردان یک شبی
عاشقی را وصل بخشد یا غریبی را وطن
هفته ها باید که تا یک مشت پشم از پشت میش
زاهدی را خرقه گردد یا حماری را رسن
ماه ها باید که تا یک پنبه دانه ز آب و گل
شاهدی را حوله گردد یا شهیدی را کفن
سال ها باید که تا یک کودکی از ذات طبع
عالمی دانا شود یا شاعری شیرین سخن
عمرها باید که تا یک سنگ خاره ز آفتاب
در بدخشان لعل گردد یا عقیق اندر یمن
قرن ها باید که تا از لطف حق پیدا شود

بایزیدی در خراسان یا اویسی در قرن
از شیوه های اختصاصی و ممتاز بایزید بسطامی انسان سالاری و مردم گرایی بارز و عمیق و چشم گیر و تحسین برانگیز اوست که با رفتار و کردار والای انسانی خود آن را به صورت رمز و راز عارفانه برای پیروان عرفان ایرانی سرمشق قرار داده و به آن رسمیت بخشیده است.

در جهت شناخت شخصیت عجب بایزید به چند مطلب کوتاه از او باید توجه شود:

شخصی از بایزید پرسید: اسم اعظم کدام است؟ گفت تو اسم اصغر را به من بنمای تا من اسم اعظم را به تو نمایم - یعنی اسماء حق همه عظیم اند.

گفتند درویشی چیست؟ گفت آنکه، کسی را در کنج دل خویش به گنجی فرو شود، و در آن گنج، گوهری یابد، آن را محبت گویند. هر که آن گوهر یافت او درویش است. گفتند کار مردمان و عارفان چیست؟ گفت آنان که دل در کسی نبینند جز خدای، و نخواهند جز خدای و با مردمان نیکی کنند و محشور باشند از برای خدای.

از او پرسیدند: خدای را که دوستدار و فرمانبردار است؟ گفت علامت آن کس که این صفت را داشته باشد آن است که سه خصلت در او باشد:

اول سخاوتی چون سخاوت دریا، دوم شفقتی چون شفقت آفتاب- سوم تواضعی چون تواضع زمین.

عطار نیشابوری عارف و شاعر بزرگ ایران در کتاب تذکره الاولیا داستانی از بایزید نقل می کند که شرح آن چنین است: می گویند بایزید یک بار قصد سفر حجاز کرد، چون بیرون شد، بازگشت. گفتند هرگز هیچ عزم نقض نکرده ای این چرا بود؟

گفت: مردی در راهم پیش آمد و گفت: کجا می روی؟ گفتم به حج. گفت چه داری؟ گفتم دوست درهم، گفت: بیا به من ده که صاحب عیالم و هفت بار گرد من در گرد که حج تو این است، گفت چنان کردم و باز گفتم.

برو طواف دلی کن که گمبه یک سنگ است
که این بنای خلیل است و آن خدای خلیل
ناتمام

بسطام در ایالت خراسان در محله موبدان زرتشتی در خانواده ای زاهد و متقی و مسلمان چشم به جهان گشود. پدر بزرگ و کلیه اجداد بایزید بسطامی زرتشتی بوده اند که پس از تسلط اعراب بر ایران دیانت اسلام گزیدند. از جزئیات زندگی بایزید بسطامی اطلاعات صحیح و دقیقی در دست نیست. عارفان و اندیشمندان ایرانی از عارف بزرگ سهلکی گرفته تا امام محمد غزالی- سهروردی و عطار نیشابوری هر کدام جزئیات زندگی او را به نحوی متفاوت گزارش کرده اند، و حتی در مورد تاریخ تولد و تاریخ وفاتش اختلاف بسیار موجود می باشد. لکن در مورد مقام والای عرفانی اش همه مورخین- اندیشمندان و عارفان و صوفیان در طول حدود یک هزار و سیصد سال که از زمان زندگی اش می گذرد متفق القولند. همه این بزرگان او را با عنوان های سلطان العارفین- برهان الموحدین- مراد السالکین- برهان المحققین و مرشد السالکین می شناسند و لقب داده اند. به استثنای تعدادی از سال های عمرش را که بسفر و سیر و سلوک در اقصی نقاط ایران- عراق- عربستان و شام گذراند مابقی عمر را در شهر بسطام اقامت داشت و در سیر و سلوک فردی و عرفانی و خدمت به مردم و دستگیری از نیازمندان مشغول بود. زاهدان ریاکار و فقهایی دکان دار چندین بار مردم را تحریک کردند که این عارف والا مقام را به تهمت کافری و زندقیت بودن از شهر بسطام اخراج کنند. وقتی که وی را از شهر بیرون می کردند، پرسید: جرم من چیست؟

پاسخ دادند: تو کافری. گفت خوشا به حال مردم شهری که کافرش من باشم.

کفر چو منی گزاف آسان نبود
محکم تر از ایمان من ایمان نبود

در دهر یکی و آن چو من هم کافر
پس در همه دهر یک مسلمان نبود

چو مولام خوانند و صدر کبیر

نمایند مردم به چشم حقیر
به هر جهت جزئیات زندگانی این عارف بزرگ ایرانی مبهم می باشد و اطلاعات موجود در این باره بسیار محدود- ناقص و متضاد است ولی آنچه از تعلیم عرفان او باقی مانده است به هیچ وجه ناقص و مبهم نیست و به روشنی معلوم است که وی مردی بزرگ بوده و شطح و مأثورات صوفیه را که نتیجه شدت وجد و حالت سکر و ندای درونی و بیان آن در حالت عدم شعور ظاهری باشد به وضوح و صراحت و تفصیل برای نخستین بار آورده است و همین گفتار و روش او در تصوف موجب شده بود که مردم بسطام به تحریک زعمای قوم با وی مخالف باشند. بایزید یکی از چهره های بسیار استثنائی و نادر بشری

رستوران فض

غذاهای بسیار خوشمزه با طعم و عطر منحصر بفرد ایرانی
در مکانی متفاوت آماده پذیرائی از شما و میهمانهای شماست.

رستوران فض مجهز به کادر ورزیده کیتیرینگ
به جشنها و میهمانیهای شما جلوه بیشتری می دهد.

رستوران فض با افتخار از شما پذیرائی می کند!

Faz Restaurants & Catering
600 Hartz Ave., Danville, CA

(925)838-1320

Catering/Banquets: (925)838-1430

Faz at the 4 Points Hotel by Sheraton
5121 Hopyard Road, Pleasanton, CA

(925)460-0444

Catering/Banquets: (925)460-0434

Faz at Sheraton Hotel
1108 N. Mathilda Ave., Silicon Valley Sunnyvale

(408)752-8000

Catering/Banquets: (408)752-8008

MacArthur Park Restaurant
American Cuisine

27 University Ave., Palo Alto, CA

(650)321-9990

Catering/Banquets: (650)321-9996

دکتر جمیله زنده نام

وکیل پایه یک دادگستری ایران

دارای ۲۸ سال سابقه در امور حقوقی داخلی ایران و بین المللی

جهت مشاوره و حل کلیه مسائل حقوقی خود در ایران با من تماس بگیرید

♦ مشاوره حقوقی ♦ قبول و کالت در کلیه امور حقوقی در دادگاههای ایران ♦ طرح دعاوی ملکی علیه اشخاص و نهاد های دولتی ♦ امور خانوادگی، ازدواج و طلاق ♦ امور تجاری و بازرگانی و ثبت شرکت ها ♦ تنظیم وصیت نامه و انحصار وراثت ♦ تنظیم انواع قرارداد و وکالتنامه ♦ اخذ شناسنامه، گذرنامه و کارت ملی ♦ ترجمه کلیه مدارک به فارسی و انگلیسی

Tel: (925)348-5750 ♦ Fax: (866)322-5755

jamilhezdehnam@sbcglobal.net

334 N. 2nd Street, San Jose, CA 95112

مینا فتوحی

نامی مطمئن و مجرب

مشاور صدیق و مورد اطمینان جامعه ایرانی با سالها تجربه و تخصص در امور خرید و فروش املاک مسکونی، زمین و تجاری

برآورد ارزش منزل شما در اسرع وقت و مقایسه آن با منازل اطراف و منازلی که به فروش رفته اند.

پیدا کردن خانه های Fixer برای علاقه مندان به سرمایه گذاری

Mina Fotouhi

Business: (408)741-4717

Cell: (408)506-0702

12029 Saratoga-Sunnyvale Rd.
Saratoga, CA 95070

mina.fotouhi@cbnorcal.com

